

Toplumbilimin Türkiye Serüveninde Sosyoloji Kongreleri

Suvat PARİN*

Giriş

BİR disiplin olarak sosyolojinin Türkiye'deki tarihsel evrimi yüzyıllık bir soy kütüğe sahiptir. XIX. yüzyılda Batı düşünce dünyası içinde beliren sosyoloji; kısa bir süre sonra boy vermeye başladığı Türkiye mecrasında dönemin toplumsal ve siyasal gelişmeleriyle ilişkisi,¹ düşünce geleneği içindeki yeri², eğitim sistemi içinde bir departman olarak yer alması,³ sosyolojik yaklaşımlar, sosyoloji yapma biçimleri, sosyolojik bilginin yeniden üretiminde sosyoloji eğitiminin zaman içinde değişen seyri, değişen ve farklılaşan sosyolog kimlikleri,⁴ sosyolojik ekollerin kendilerini koruma biçimleri ve söz konusu paradigmaların devamlılıklar ya da kesintiler gösteren toplumsal ve siyasal yansımaları⁵ gibi konular etrafında yoğunluk kazanan bir düşünce havuzu oluşturmuş ve geniş bir külliyata konu olmuştur.

Bu çalışmanın amacı Türk sosyoloji tarihinin yüzyıllık tarihsel ve düşünsel gövdesi içinde düzenlenmiş ulusal ve uluslararası ölçekli sosyoloji kongrelerinin temel betimleyici çizgilerini bir dizi içinde belirginleştirmek, söz konusu aktiviteleri sosyolojinin Türkiye'deki tarihsel gelişim çizgisi paralelinde yorumlamak, kongre kompozisyonuna ilişkin üniversite, bölüm ve bildiri kategorileri çerçevesinde genel değerlendirmeler yapmaktır. Çalışma Türkiye'de dü-

* Arş.Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

1 Ayşe Durakbaşı, "Türkiye'de Sosyolojinin Kuruluşu ve Comte-Durkheim Geleneği", *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Metis Yay., 1998, s. 98-115.

2 Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 1979, s. 7-13.

3 Baykan Sezer, "Türk Sosyologları ve Eserleri I", *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-1.Sayı, 1988-1989, s. 32-35.

4 Aynur İlyasoğlu, "Türkiye'de Sosyolojinin Tarihini Yazmak: Bir Sorunsallaştırma ve Yaklaşım Önerisi", *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Metis Yay., 1998, s. 82.

5 Yücel Bulut, "Türkiye'de Sosyoloji Sınıflamaları ve Ziya Gökalp", *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-10.Sayı, 2005, s. 91-103.

zenlenmiş ulusal ve uluslararası sosyoloji kongreleri ile sınırlı bir çerçeveye sahiptir.⁶ Değerlendirmeler kongrelerde sunulan bildirilerin özetleri ve yayımlanmış metinleri üzerinden yapılmıştır. İstatistiksel analizlerde, çok yazarlı çalışmalarda bildiri sayısı tek olarak değerlendirilmeye alınmış ve katılımcı sayısı korunmuştur. Bir kongrede birden fazla bildiri sunan akademisyen sayısı ise tek katılımcı olarak dikkate alınmıştır.

Sosyolojinin Türkiye'ye girişi,⁷ gelişimi⁸ ve kazandığı eğilimler⁹ üzerinden yapılan dönemsel bazlı blok değerlendirmeler¹⁰ ya da sosyolojik düşüncedeki egemen paradigmaları temel alan çalışmalar¹¹ kadar; sosyolojinin bugüne kadarki Türkiye biyografisinde ayrıntı olarak muamele gören lisans, yüksek lisans ve doktora ders programları, eğitim sisteminin bir parçası olan başta orta öğretim olmak üzere üniversite ve lisansüstü eğitim programlarında okutulan ders kitapları/notları, yüksek lisans ve doktora çalışmaları, lisans bitirme tezleri, ulusal ve uluslararası nitelikli toplantı, panel, konferans, sempozyum ve kongreler de sosyolojinin Türkiye'deki tarihçesi açısından önem arz etmektedir. Sosyolojik düşüncenin tanımlayıcı ve tamamlayıcı etkinlikleri olarak değerlendirilebileceğimiz söz konusu derkenar blok içinde sosyolojik tartışma ve araştırmaların daha geniş plâformlarda sunulması değerlendirildiği ulusal ve uluslararası sosyoloji kongreleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda hem bir dönemin akademik çizgilerini yansıtan, hem de sosyolojik düşüncenin tamamlayıcı unsuru derecesinde bir değere sahip olmalarından ötürü kongreler, üzerinde durulması gereken toplantılardır.

Türkiye'de sosyolojinin kuruluşunda ve kurumsal nitelik kazanmasında bir ekol olarak omurga işlevi gören İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi [İÜEF] Sosyoloji Bölümü¹² ve daha sonra sosyolojik düşüncenin üretilmesinde kesintilere rağmen devreye giren Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nün başlattığı düşünce geleneği bugün sayıları artan sosyoloji bölümleriyle devam etmektedir. Yükseköğretimin sosyoloji bölümleriyle genişleyen cenahının sosyoloji yapma tarzı ve bu eksenindeki yaklaşımlar açısından yekpare bir gövdeden oluşmadığını; söz konusu sosyoloji programlarında

6 Türkiye'deki sosyoloji bölümleri tarihsel akış içinde bağımsız olarak ya da ortaklaşa çok sayıda sempozyum, panel, konferans gibi bilimsel toplantılar düzenlemiştir. Fakat bu tür bilimsel etkinlikler bu çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

7 Zafer Toprak, "Osmanlıda Toplumbilimin Doğuşu", *Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*, İstanbul: İletişim Yay., 2003, c. I, s. 310-327.

8 Korkut Tuna, "Türk Sosyolojisinin Batı Sosyolojisi İle İlişkisi ve Sonuçları", *75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji*, İsmail Coşkun (haz.), İstanbul:Bağlam Yay., 1991, s. 29-38.

9 Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Sümer Kitabevi, ts., s. 86-97.

10 Doğan Ergun, *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*, İstanbul: Gerçek Yay., 1973, s. 159-166.

11 Oğuz Arı, "Türkiye'de Sosyoloji Tarihi", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Sevil Atauz (der.), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., 1986, s. 175-185.

12 İsmail Coşkun, "Sosyoloji Bölümünün Tarihine Dair", *75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji*, s. 13-23.

farklı sosyolojik paradigmalardan etkisi altında yürütülen eğitim programları, lisansüstü çalışma konuları, araştırma eğilimleri ve ders materyali olarak tercih edilen metinler noktasında referans farklılıklarının görüldüğünü vurgulamak gerekmektedir. Bu duruma Türkiye'deki sosyoloji bölümleri arasında iletkenliği zayıf bir zeminin varlığı da eklendiğinde, sosyoloji kongreleri özel olarak bölümlerin öncelikli tartışma ve araştırma konularını, yaklaşım biçimlerini, referans kodlarını ve eğilimlerini genel olarak da Türkiye'deki sosyoloji düşüncesinin ana hatlarını tanımlamaya olanak tanıyan doneler taşıması anlamında zengin zeminler olarak değerlendirilebilir.

Sosyoloji kongrelerinde sunulan çalışmaların konu, kapsam ve nitelikleri, sosyoloji bölümlerinden ve sosyoloji dışındaki disiplinlerden katılım oranları, katılımcıların üniversite, cinsiyet ve akademik ünvan açısından dağılımları gibi tanımlayıcı noktaları ortaya koymak, kongrelerin genel bir resmini çizmek anlamında önemli bir girişim olacaktır. Kongrelerde üretilen ya da tartışmaya açılan bilgi zeminlerinin yanı sıra akademisyenlerin bildiri ve araştırmalara yüklediği anlam ya da genel olarak kongrelerin pragmatik fonksiyonları da önem arz etmektedir. Bu tablo içinde spesifik olarak sosyoloji formasyonlu akademisyenlerin akademik yapı içindeki çalışma ya da uzmanlık eğilimlerinin seyri açısından kongreler işlevsel veriler sunmaktadır. Çünkü bildirilere konu olan araştırmaların ve bu eksende tartışılan konuların farklılaşması; bir taraftan zengin bir düşünce ortamı ve disiplinler arası işbirliğinin bir yansıması olarak anlam kazanırken, diğer taraftan aynı durum akademik uzmanlaşma eğrisinin negatif göstergeleri olarak da değerlendirilebilir.¹³

Türkiye'de Sosyoloji Kongreleri

Türkiye'de gerçekleştirilen sosyoloji kongrelerini, sosyolojinin üniversitede yer almasıyla başlayan ve 1950 yılına kadar devam eden 1910-1950 dönemi, 1950-60 dönemi, 1960-90 dönemi ve 1990 sonrası dönem olmak üzere dört evrede değerlendirmek mümkündür. 1950 yılına kadar devam eden evrede Türkiye'de ulusal ya da uluslararası nitelikli herhangi bir kongrenin yapılmadığı fakat başta Hilmi Ziya Ülken olmak üzere bireysel bazda uluslararası kongrelere katılımın olduğu ve içeride ise konferans ve panel düzeyinde toplantılar düzenlendiği görülmektedir. Bu bağlamda örneğin Hilmi Ziya Ülken 1937 yılında Paris'te düzenlenen IX. Uluslararası Felsefe Kongresi'ne, 1939'da Institut International de Sociologie'nin Bükreş'te düzenlediği XIV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'ne ve 1950'de Roma'da yapılan kongreye katılmış ve bu dönemde Institut International de Sociologie'nin genel sekreterliğini yapmıştır. 1949'da

13 Bahattin Akşit, "Türkiye'de Sosyoloji Araştırmaları: Bölmelenmişlikten Farklılaşma ve Çeşitlenmeye", *Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, Sevil Atauz (der.), Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., 1986, s. 205.

UNESCO öncülüğünde kurulan Association Internationale de Sociologie'nin kuruluşunda yer almış ve 1956'da bu kuruluşun başkan yardımcılıklarından birine seçilmiştir.¹⁴ Yurt dışında düzenlenen kongrelere bireysel katılım dışında Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin 1949-1950 tarihlerinde tertiplediği konferanslar dizisi¹⁵ bu dönemdeki diğer sosyolojik etkinlikler olarak kayıtlara geçmiştir.

1950 öncesinde uluslararası kongrelere katılım, Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü ve dünyadaki sosyoloji bölümleriyle kurulan temas ve birikimlerinin sonucunda 1950-1960 arasında düzenlenen, organizasyonlarında bireysel olarak akademik portresi güçlü Hilmi Ziya Ülken'in,¹⁶ tüzel olarak da İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün ve Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin büyük katkıları yaptığı biri uluslararası olmak üzere üç kongrenin gerçekleştirildiği görülmektedir. Sosyolojik çalışmalar açısından fetret devri olarak nitelendirilen bu dönemde¹⁷ kemiyeti ve keyfiyeti tartışılrsa da üç kongrenin yapılmış olmasını bu dönemin hareket-siz ve üretken olmayan atmosferinde kayda değer gelişmeler olarak değerlendirmek mümkündür. Kongreler açısından verimli olan söz konusu dönemde Hilmi Ziya Ülken ve Nurettin Şazi Kösemihal'in yurt dışında katıldıkları bilimsel etkinlikler de bu dönemin renkli ve verimli gelişmeleri olarak anlam kazanmaktadır. Bu dönemde Hilmi Ziya Ülken, UNESCO'nun 1951 yılında Yeni Delhi'de düzenlediği "Batı ve Doğu'da Hümanizm ve Eğitim" ve 1954 yılında Şam'da düzenlenen "Orta Doğu Ülkelerinde Sosyal Bilimler Öğretimi" adlı konferanslara katılmış, 1956 yılında Amsterdam'da gerçekleştirilen III. Dünya Sosyolojisi Kongresi'nde üç tebliğ sunmuştur.¹⁸ Nurettin Şazi Kösemihal ise 1954'de Fransa'nın Beaune kentinde toplanan XVI. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nde üç bildiri sunmuş, 1956 yılında Association Internationalité de Sociologie'nin Amsterdam'da tertiplediği kongreye fakülteyi temsilen katılmış, 1957 tarihinde Institut International de Sociologie'nin Beyrut'ta toplanan kongresine iki bildiri, 1958 yılında Almanya'da Nurnberg'te toplanan XVIII. kongreye de bir bildiri sunmuştur.¹⁹

14 Gülseren Artunkal "Hayatı ve Eserleriyle Babam Ülken", *Sosyoloji Konferansları 17. Kitap*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Yayını, No: 476, 1979, s. 1-8.

15 Bu dönemde yapılan konferanslar şunlardır: Ali Rıza Korap, "Kültür ve Medeniyet"; Ziyaddin F. Fındıkoğlu, "Sosyoloji Gözü İle Dil"; Selmin Evrim, "Sosyoloji Cemiyeti'ni Ne İçin İstiyoruz?"; Hilmi Ziya Ülken, "Medeniyetin Yayılması Durduran Sebepler"; Şefik Can, "Mitolojiye Dair"; Nebahat Karaorman, "Mektep Psikolojisi"; Münir Raşit Öymen, "İdeolojilerin Sosyolojisi"; Nurettin Şazi Kösemihal, "Tecrübi Sosyolojinin Memleketimizde Gelişmesi"; Y. Saim Ozanoğlu, "Erciyas ve Civarında Folklor Araştırmaları"; Şekip Tunç, "Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası". Bkz. *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 54-55.

16 Kurtuluş Kayalı, *Türk Kültür Dünyasından Portreler*, İstanbul: İletişim Yay., 2002, s. 47-60.

17 H. Bayram Kaçmazoğlu, *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Birey Yay., 1999, s. 114

18 Gülseren Artunkal, a.g.m.

19 H. Uğuroğlu Barlas, *Nurettin Şazi Kösemihal (Biyografiya-Bibliyografiya)*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1963, s. 12.

1960 sonrası dönemde genel olarak Türkiye’de sosyal bilimlerin gelişiminin önemli ölçüde tıkandığı söylenebilir.²⁰ Bu saptamayı somutlaştırıcı anlamda 1960 sonrasında özellikle de 1960-1990 arası dönemde sosyoloji kongrelerinin rafa kaldırıldığını belirtmek gerekir. Bir önceki dönemde organize edilen kongrelerin beklenen ilgiyi görmemesi bu dönemin bir habercisi miydi? Türk Sosyoloji Cemiyeti’nin ve İÜEF Sosyoloji Bölümü’nün etkinlik ve yayın politikasında aktif bir rol ve pozisyona sahip Hilmi Ziya Ülken’in 1960 sonrasında 147’ler arasında görevinden uzaklaştırılarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde çalışmaya başlaması ve 1970’li yıllara kadar akademik çalışmalarını burada devam ettirmesi²¹ bu dönemin sessizliğinde belirleyici bir etken midir? 1970 sonrasında sayıları giderek artan sosyoloji bölümlerinin varlığına rağmen kongrelerin yapıl(a)mamasının gerekçeleri nelerdir? 1910’da başlayan, 1970’lerde gelişen ve 1980’lerde kurumsallaşma sürecini tamamlayan sosyolojik düşüncenin²² olgunlaşma döneminde kongreler açısından sessiz kalması, var olan gelişmelerle tezatlık oluşturmuyor mu? Bu dönemin kongreler açısından yavan geçmesinin nedenlerini Türkiye’deki sosyolojik düşüncenin tarihsel gövdesi içinde sorgulamak hem sosyoloji tarihinin, hem de spesifik olarak bu tarihin önemli bir parçası olan kongrelerin bütüncül bir anlam dünyası içinde anlaşılması için elzemdir. Türkiye’de ulusal ve uluslar arası hiç bir kongrenin yapıl(a)madığı 1960 sonrası dönemde de 1962’de Bağdat’ta “El-Kindi” anısına düzenlenen kongreye, 1968’de Viyana’daki Uluslararası Felsefe Kongresi’ne, 1970’te Strasbourg Türkoloji Kongresi’ne, Varna VII. Dünya Sosyoloji Kongresi’ne ve Mexico’da yapılan Sosyoloji Kongresi’ne, 1971 yılında Kahire’deki “İbn-i Haldun” kongrelerine katılmış ve tebliğler sunmuş bir Hilmi Ziya Ülken biyografisiyle karşılaşıyoruz.²³

Bunun dışında bu dönemde özellikle sosyal bilimler alanında, sosyal bilimlerin inceleme birimi olarak kendisini sorunsallaştırdığı 1970 ve 1985’te yapılan iki ulusal sosyal bilimler kongresi düzenlenmiştir.²⁴ 1967 yılında Ankara’da kurulan Türk Sosyal Bilimler Derneği aracılığıyla iktisatçı, siyaset bilimci, tarihçi, psikolog ve antropologların yanı sıra sosyologların da iştirak ettiği geniş katılımlı bilimsel toplantılar dizisinde yeni bir kanal açılmıştır.²⁵ Türk Sosyal Bilim-

20 Kurtuluş Kayalı, *Türk Düşünce Dünyasında Yol İzleri*, İstanbul: İletişim Yay., 2003, s. 106-107.

21 Hazma Uygun ve İnan Özer, “Hilmi Ziya Ülken”, *Türk Toplumbilimcileri I*, Emre Kongar (der.), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982, s. 156.

22 H. Bayram Kaçmazoğlu, *a.g.e.*, s. 328.

23 Gülseren Artunkal, *a.g.m.*

24 Ahmet A. Dikmen, Zeliha Etöz ve Metin Özüğurlu, “Bir Protestonun Hikayesi”, *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*, Tanıl Bora, Semih Sökmen ve Kaya Şahin (haz.), İstanbul: Metis Yay., 1998, s. 325.

25 Nilgün Çelebi, *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*, Ankara: Anı Yay., 2001, s. 24.

ler Derneği, 1980 yılından itibaren, ODTÜ yerleşkesinde “Ulusal Sosyal Bilimler Kongreleri” adı altında 1980, 1989, 1992, 1995, 1997, 1999, 2001, 2003 ve 2005 tarihlerinde olmak üzere toplam dokuz kongre düzenlemiştir. Sosyolojik düşüncenin gelişmesine dolaylı yoldan olumlu katkılar yapan gerek Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin düzenlediği söz konusu kongreleri ve gerekse sosyal bilimleri bir bütün olarak merkeze alan diğer kongreleri pür sosyolojik ya da sosyoloji ağırlıklı toplantılar/zeminler olarak değerlendirmek mümkün değildir.

1957'de düzenlenen İلمي Kongre'den 1993 yılında yapılan I.Ulusal Sosyoloji Kongre'sine kadar geçen 36 yıllık dönemde sessiz kalan sosyoloji kongreleri, uzun soluklu bir aradan sonra yeniden canlan(dırıl)mış ve kongrelerin düzenli periyotlarla gerçekleştirildiği bir döneme girilmiştir. Geniş katılımlı beş ulusal sosyoloji kongresinin yapıldığı bu dönem kongreler tarihinde birçok açıdan önem arz etmektedir. Her şeyden önce bu dönem fiili olarak inkıtaa uğramış kongre etkinliklerinin yeniden başladığı bir dönemdir. Bu dönemin diğer bir özelliği ise söz konusu dönemde gerçekleştirilen kongrelerin diğer sosyoloji kongrelerinin bir devamı mı yoksa yeni bir milat mı olduğu noktasında tarihsel bütün içindeki yerine ilişkin tartışmaların ortaya çıkmasıdır.

Türkiye'deki sosyoloji tarihi çalışmalarında kongreler konusuyla sınırlı olmayan, küçük ayrıntı olarak görülen fakat sosyoloji tarihi açısından önemli sayılabilecek netliğe kavuşmamış noktaların mevcut olduğunu²⁶ belirtmek gerekir. Sosyoloji tarihi kronolojik bir dizimciliğin ötesinde çelişki ihtiva eden adlandırma, bilgi ve tarihlendirmelere mahal vermeyecek bir alan olmalıdır. 1993 yılında İzmir'de düzenlenen I. Ulusal Sosyoloji Kongresi ve ondan sonra devam eden kongreler silsilesi 1950-1960 arasında gerçekleştirilen ulusal kongrelerin bir devamı mı yoksa adlandırma ile kendini gösterdiği gibi bu konuda yeni bir milat mıdır?²⁷ belirsizliğini bu bağlamda açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Türkiye'de 1950'lerde başlayan ve 2006 yılında Malatya'da düzenlenen kongreye kadarki tarihsel akışta 7'si ulusal, 1'i uluslararası olmak üzere toplam 8 sosyoloji kongresi düzenlenmiştir. Düzenlenen sosyoloji kongrelerinin gerçekleştirilmesinde ve kongrede tartışmaya açılan bildirilerin neşriyata dönüştürülmesinde Türk Sosyoloji Cemiyeti ve Türk Sosyoloji Derneği'nin büyük katkıları olmuştur. Türk Sosyoloji Kongreleri dizisi içinde 1950 yılında yapılan “Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi”, 1952'de düzenlenen “XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi” ve 1957 tarihinde gerçekleştirilen “Türk Sosyoloji Cemiyeti İلمي Kongresi'nin” organizasyon ve tertibinde Türk Sosyoloji Cemiyete-

26 Nilgün Çelebi, “Sosyolojimizin Tarihini Yazarken”, *Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-10. Sayı, 2005, s. 75-78.

27 Recep Ertürk, “Türkiye'de Sosyoloji Kongreleri Üstüne Notlar”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 2001, sy. 1-2, s. 175-185. Bu çalışma aynı zamanda Türkiye'de gerçekleştirilen Sosyoloji Kongreleri üstüne yapılan ilk ve tek çalışma olarak göze çarpmaktadır.

Tarih	Kongrenin Adı	Yer	Düzenleyen Kurum
21-25 Temmuz 1950	Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi	İstanbul (Etibba Odası)	Türk Sosyoloji Cemiyeti & İÜEF Sosyoloji Bölümü
11-17 Eylül 1952	XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi	İstanbul (İstanbul Üniversitesi) Fen Fakültesi	İÜEF Sosyoloji Bölümü & Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü
21 Aralık 1957	Türk Sosyoloji Cemiyeti İlmi Kongresi	İstanbul	Türk Sosyoloji Cemiyeti & İÜEF Sosyoloji Bölümü
3-5 Kasım 1993	I. Ulusal Sosyolojisi Kongresi "Dünyada ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler"	İzmir	Türk Sosyoloji Derneği & Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
20-22 Kasım 1996	II. Ulusal Sosyoloji Kongresi "Toplum ve Göç"	Mersin	Türk Sosyoloji Derneği & Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
2-4 Kasım 2000	III. Ulusal Sosyoloji Kongresi "Dünyada ve Türkiye'de Farklılaşma Çatışma Bütünleşme"	Eskişehir	Türk Sosyoloji Derneği & Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
16-18 Ekim 2003	IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi "Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler"	Sivas	Türk Sosyoloji Derneği & Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
19-23 Eylül 2006	V. Ulusal Sosyoloji Kongresi "Türkiye'de Güncel Toplumsal Sorunlar"	Malatya	Türk Sosyoloji Derneği & İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Tablo-1: *Kronolojik Açıdan Türkiye'de Gerçekleştirilen Sosyoloji Kongreleri*

ti'nin²⁸ belirleyici bir rolü olmuştur. Kuşkusuz üniversitelerin de özellikle bu tarihe kadar İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün söz konusu aktivitelerdeki etkisini özellikle vurgulamak gerekir. Bilim dünyası içinde sosyologları bir çatı altında toplama, toplumsal sorunlara sosyolojik yaklaşımlar etrafında odaklanma gibi hedef ve amaçlarla 1990 sonrasında etkin olan ve bugün itibarıyla 5 ulusal sosyoloji kongresinin düzenlenmesinde imzası bulunan Türk Sosyoloji Derneği'nin rolünü ifade etmek gerekir.

1. Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi (1950)

Türk sosyoloji düşüncesinin tarihsel çizgisi içinde toplumsal sorunların bilimsel yöntem ve yaklaşımlarla sosyolojik açıdan tartışılmaya açıldığı ilk sosyoloji kongresi Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi'dir. Gerçekleştirilmesinde Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin aktif ve belirleyici bir rol üstlendiği kongre, 21-25 Temmuz 1950'de İstanbul Etibba [Tabipler] Odası'nda Türk Sosyoloji Cemi-

28 Türk Sosyoloji Cemiyeti, 02.12.1949 tarihinde kuruldu. Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin kuruluş, amaç ve idari şemasına dair ayrıntılı bilgi için bkz. Hilmi Ziya Ülken, "Kongreler", *Sosyoloji Dergisi*, 1950, sy. 6, s. 137-138 ve Hilmi Ziya Ülken, "Türk Sosyoloji Cemiyeti I. Kongresi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 53-62.

yeti üyelerinin ve katılımcıların iştirakiyle gerçekleştirilmiştir. Kongrenin ilk günü akademik tartışmalardan ziyade idare heyeti raporu, bina-lokal konusu, yurt içi ve yurt dışındaki ilim cemiyetleriyle temaslar, cemiyetin konferans ve tebliğ etkinlikleri, sosyoloji lügatı hazırlamak, Muallimler Birliği'yle bütünleşme önerileri gibi Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin çalışma takvimi ve idarî şeması üzerinde yapılan bir gündeme ayrılmıştır.²⁹

22-25 Temmuz 1950 tarihleri arasında devam eden kongre idarî tartışma, teklif ve kararların ele alındığı ilk günden sonra bildiri sunumları ve akademik tartışmalarla üç gün devam etmiştir. Kongreye konuşmacı olarak İÜEF Sosyoloji Bölümü'nden Hilmi Ziya Ülken ve Nurettin Şazi Kösemihal, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Hamide Topçuoğlu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Orhan Tuna, eski milletvekili ve sosyoloji öğretmeni Kazım Nami Duru, Beyoğlu Lisesi sosyoloji öğretmeni Nahit Tendar, İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'ndan avukat Reşat Kaynar, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden Bedii Şehsuvaroğlu, Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nden Bedi Ziya Egemen, Kabataş Lisesi'nden Münir Raşit Öymen ve Türk Sosyoloji Cemiyeti üyelerinden Ali Rıza Korap katılmışlardır. 12 tebliğin³⁰ sunulduğu kongrede sosyolojinin bir disiplin olarak sınırları,³¹ Türkiye köy sosyolojisi,³² laiklik,³³ gelir vergisi,³⁴ hukuk-toplum,³⁵ eğitim-top-

29 Hilmi Ziya Ülken, "Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi", *Sosyoloji Dergisi*, 1950, sy. 6, s. 138.

30 İlk sosyoloji kongresi olarak tarihe geçen Türk Sosyoloji Cemiyeti Birinci Kongresi'nde sunulan tebliğlerin sayısı konusunda iki farklı değerlendirme bulunmaktadır. Hilmi Ziya Ülken, 1950 yılında yayımlanan *Sosyoloji Dergisi*'nin 6. sayısında (s. 139) TSC Birinci Kongresi'nde 14 tebliğin sunulduğunu ifade ederken, takip eden açıklamalarda 13 bildirin adı yer almakta ve kongreye katılmayan konuşmacılara ait 3 bildiri adı verilmektedir. Türk Sosyoloji Cemiyeti'nin yayın organı olan *Sosyoloji Dünyası* dergisinin 1951 tarihli 1. sayısında (s. 53) ise kongrede sunulan bildiri sayısı 12 olarak ifade edilmektedir. Tebliğlerin başlıkları konusunda da farklı değerlendirmeler mevcuttur. Bedi Ziya Egemen'in, "Pedagoji ve Sosyoloji" başlıklı bildirisini (bkz. "Türk Sosyoloji Cemiyeti I. Kongresi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 53), aynı derginin 3. sayısında Kazım Nami Duru, "Pedagoji ve Sosyoloji" şeklinde yayımlanmıştır (bkz. "Türk Sosyoloji Cemiyeti I. Kongresi", *Sosyoloji Dünyası*, 1953, sy. 3, s. 1-3). Bildiri ile yayımlanan makale arasında örtüşmeyen noktalar bulunmaktadır.

31 Hilmi Ziya Ülken, "Sosyolojinin Sınırları", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 38-43.

32 Hilmi Ziya Ülken, "Türkiye'de Köy Sosyolojisi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 22-27.

33 Nahit Tendar, "Laiklik", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 32-37.

34 Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Gelir Vergisi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 18-21.

35 Reşad Kaynar, "İçtimai Realite ve Medeni Kanunumuz", *Sosyoloji Dünyası*, 1952, sy. 2, s. 28-30; Hamide Topçuoğlu, "Hukukun Sosyolojisi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 12-18.

36 Ali Rıza Korap, "Cemiyet ve Terbiye", *Sosyoloji Dünyası*, 1952, sy. 2, s. 16-19; Bedi Ziya Egemen, "Pedagoji ve Sosyoloji", *Sosyoloji Dergisi*, 1950, sy. 6, s. 139. Ayrıca bkz. "Türk Sosyoloji Cemiyeti I. Kongresi", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 53.

37 Kazım Nami Duru, "Din ve Cemiyet", *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 28-31.

lum,³⁶ din-toplum,³⁷ sağlık-toplum, sendikalar, fenomenoloji ve sosyoloji³⁸ konularında bildiriler sunulmuş ve bu ekseninde tartışma ve değerlendirmeler yapılmıştır.

2. XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi (1952)

Türkiye’de sosyolojik düşüncenin Batı sosyolojisiyle olan ilişkisinin bir neticesi olarak gerçekleştirilen XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi tarihsel miras içinde türünün tek etkinliği olarak yer almaktadır. 11-17 Eylül 1952 tarihinde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi konferans salonunda başlayan kongreye Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Brezilya, Fransa, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya, Lübnan, Mısır, Peru, Suriye, Türkiye, Uruguay ve Yunanistan’dan 128 delege katılmıştır.³⁹ Türkiye’den Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cahit Tanyol, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Ömer Lütfi Barkan, Ali Rıza Korap, Nurullah Kunter, Halil Nimetullah Öztürk, Milletvekili Ahmet Hamdi Başar, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi adına Vittorio Castellano, Selahaddin Demirhan, Ankara Devlet Konservatuvarı’ndan Mahmut Ragıp Gazimihal, Avukat Talat Gönensay, İstanbul Üniversitesi eski rektörü Ömer Celal Saraç, Sıdika Külürbaşı, gazeteci ünvanlarıyla Peyami Safa ve Richard D. Robinson, Ankara Üniversitesi Dil,Tarih-Coğrafya Fakültesi’nden Halil İnalçık ve Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden Tayyib Okıç katılmışlardır.⁴⁰

Hilmi Ziya Ülken biri konferans başlığı altında olmak üzere toplam beş,⁴¹ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu üç,⁴² Nurettin Şazi Kösemihal,⁴³ Halil Nimetullah

38 Türk Sosyoloji Cemiyeti I. Kongresi’nde bildiri olarak sunulduğu halde metin formatında *Sosyoloji Dünyası* dergisinde yer almayan tebliğler şunlardır: M. Raşit Öymen, “Mektep ve Cemiyet”; Orhan Tuna, “Sendikalar”; Bedi Şehsuvaroğlu, “Sağlık ve Cemiyet”; Nurettin Şazi Kösemihal, “Türkiye’de Tecrübi Sosyoloji”.

39 Ali Rıza Korap, “Milletlerarası XV. Sosyoloji Kongresi”, *Sosyoloji Dünyası*, 1951, sy. 1, s. 54.

40 *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, (Actes publiés par: Hilmi Ziya Ülken), Publication de la Faculté des Lettres de l’Université D’Istanbul, İstanbul, 1954, c. I, s. 9-13.

41 Hilmi Ziya Ülken, “La circulation des valeurs”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, 1954, c. I, s. 26-38; “L’évolution urbaine en Asie Mineure”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. I, s. 208-215; “Vers l’unité des méthodes”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, (Actes publiés par: H. Ziya Ülken), İstanbul: Publication de la Faculté des Lettres de l’Université D’Istanbul, İstanbul, 1952, c. II, s. 268-271; “L’homme et son milieu”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 215-218; “Le facteur sprituel dans l’assimilation”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 271-277.

42 İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, “Conception socio-psychologique de la personnalité”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 14-17; “Nationalité, tradition et langue”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 77; “Esquisse d’une division rationalité de la sociologie”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. I, s. 77-82.

43 Nurettin Şazi Kösemihal, “La naissance et L’évolution de la sociologie en Turquie”, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 197-202.

Öztürk,⁴⁴ Sıdika Külürbaşı,⁴⁵ Nurullah Kunter,⁴⁶ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu,⁴⁷ Mahmut Ragıp Kösemihal,⁴⁸ Peyami Safa,⁴⁹ Selahaddin Demirkan,⁵⁰ Tayyib Gökbilgin⁵¹ ve Halil İnalçık⁵² ise birer bildiriyle kongrede yer almışlardır.

1952 yılında İstanbul Üniversitesi'nin ev sahipliğinde dönemin koşulları içinde organizasyon anlamında her şeyin en ince ayrıntısına kadar planlandığı⁵³ kongre; bütün gayretlere rağmen hem Türkiye, hem de yurt dışından sosyal bilimler alanından özellikle de sosyoloji camiasından gerekli ilgiyi görmemiştir.⁵⁴ Delege sayısı 120'yi aşmış olmasına rağmen bildiri sunanların sayısı katılımcıların yarısına eşdeğer bir oranda olmuştur. Hilmi Ziya Ülken'in editörlüğünü yaptığı kongre tebliğlerinin Fransızca olarak yayımlandığı 2 ciltlik çalışmada⁵⁵ görüldüğü gibi sunulan tebliğlerin üçte birine yakını 6 katılımcının sunmuş olması bu gerçeğe işaret etmektedir.

44 Halil Nimetullah Öztürk, "L'entité sociale de la langue et la raison d'être, les travaux et le but de l'institut de Langue Turque", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 97-100.

45 Sıdika Külürbaşı, "Facteur de vie dans la morale sociologie", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 219-222.

46 Nurullah Kunter, Les recherches des facteurs sociaux de la criminalité en Turquie et leurs résultats", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 261-263.

47 Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Les débuts de la sociologie économique en Turquie", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 101-104.

48 Mahmut Ragıp Kösemihal, "Les relations musicales Turco européenne", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 297-301.

49 Peyami Safa, "Sociologie et roman", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 213-214.

50 Selahaddin Demirkan, "La sociologie rurale Turque et ses problèmes", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 114-116.

51 Tayyib Gökbilgin, "Les Institutions sociale et culturelles de la colonisation et leur action spirituelle dans la Péninsule Balkanique", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 255-260.

52 Halil İnalçık, "Some remarks on the social conditions of the ottoman conquest of the Balkans according to the Turkish archives", *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, c. II, s. 95-96.

53 Kongre için hazırlanan program kitapçığında kongreye destek veren kişi, kurum ve kuruluşlar (Türk Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı F. Kerim Gökay ve İstanbul Üniversitesi Rektörü K. İsmail Gürkan) kongrenin bilim ve düzenleme komitesi, kongrenin geçici seksiyonları ve taslak programı, deniz ve demiryolu indirimli bilet fiyatları, otel ücretleri gibi bilgi ve yönlendirmeler büyük bir titizlikle en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş ve kitapçık haline getirilerek katılımcılara gönderilmiştir. Organizasyon ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. *Quinzième Congrès International De Sociologie*, İstanbul: Pulhan Matbaası, 1952, s. 1-14.

54 Suvat Parin, "XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi Üzerine Notlar", *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-12.Sayı, 2006, s. 151-161.

55 Hilmi Ziya Ülken, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, (Actes publiés par: H. Ziya Ülken), İstanbul: Publication de la Faculté des Lettres de l'Université D'Istanbul, Volume I, İstanbul, 1954; Hilmi Ziya Ülken, *Actes du XVe Congrès International De Sociologie*, (Actes publiés par: H. Ziya Ülken), İstanbul: Publication de la Faculté des Lettres de l'Université D'Istanbul, Volume II, İstanbul, 1952.

Sosyoloji dışında iktisat, edebiyat, hukuk, eğitim gibi farklı bilim dallarından katılımcıların iştirak ettiği XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi'nde sosyoloji metotları, sosyolojinin felsefe, psikoloji, pedagoji, demografya gibi disiplinlerle ilişkisi, dil, din, sanat, hukuk, bilgi, iktisat sosyolojisi tartışmaları, kültür değişimleri, göç ve ruh sağlığı gibi oldukça geniş bir bildiri yelpazesinin yer aldığı görülmektedir. XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi hem Türkiye'de, hem de dışarı sürdürülen sosyolojik çalışmaların ve sosyolojik gündemin rengini ortaya koyması anlamında bir döneme ışık tutmaktadır. Kongrenin gerçekleşmesinde bireysel olarak Hilmi Ziya Ülken'in, kurumsal anlamda İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nün ve İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün rolü büyük olmuştur.

3. Türk Sosyoloji Cemiyeti İlmî Kongresi (1957)

Türk Sosyoloji tarihinde kronolojik açıdan üçüncü, ulusal ölçekli ikinci sosyoloji kongresi olarak bilinen İlmî Kongre 21 Aralık 1957 tarihinde yapılmıştır. Yeri, düzenlenmesinde aktif rol alan kişi ve kurumların kimler olduğu ve kongrenin genel atmosferi hususunda soru işaretleri bulunan Türk Sosyoloji Cemiyeti İlmî Kongresi hakkındaki betimleyici bilgileri kongrede sunulan bildiri-lerin yer aldığı kaynaklardan elde etmekteyiz.⁵⁶

Din, siyaset, kent, köy sosyolojisi konuları, metodolojik ve kuramsal tartışmalarla birlikte Türk Sosyoloji Tarihi'ne ilişkin bildiri-lerin de yer aldığı kongrede Hilmi Ziya Ülken,⁵⁷ Nurettin Şazi Kösemihal,⁵⁸ İÜEF Edebiyat Bölümü'nden Abdülkadir Karahan,⁵⁹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Nafiz Da-

56 1957 yılında yapılan "İlmî Kongre" ile ilgili iki yayın bulunmaktadır. Birincisi *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, ts.) künyeli yayındır. Bu çalışmada kongrede sunulan 13 bildiri yer almaktadır. İlmî Kongre tebliğlerinin yayımlandığı diğer kaynak ise *Le Play Sosyolojisinin 100. Yılı Dünyada ve Türkiye'de Tesirleri* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, ts.) adlı çalışmadır. Bu kaynakta ise kongrede sunulan 13 tebliğden sadece 4 tanesi yer almaktadır. Bu tebliğler şunlardır: 1) Tahsin Demiray, "Modern Cemiyet İlmî'nin Kurucusu Le Play'in Hayatı"; 2) Nurettin Şazi Kösemihal, "Fransa'da Sosyolojinin Doğuşu ve Le Play Okulu"; 3) Hilmi Ziya Ülken, "Dünyada Science Sociale"; 4) Tahsin Demiray, "Science Sociale'in Türkiye'ye Gelişi ve Bizdeki Tesirleri".

57 Hilmi Ziya Ülken bu kongreye iki bildiriyle katılmıştır: "Dünyada Science Sociale", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, İstanbul: Türkiye Yayınevi, ts., s. 19-20; "Şehirleşme Hadisesinin Bazı Neticeleri", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 34-37.

58 Nurettin Şazi Kösemihal, "Fransa'da Sosyolojinin Doğuşu ve Le Play Okulu", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 7-18.

59 Abdülkadir Karahan, "Kültür Değişimleri Bakımından Kuzey Atlantik Ülkeleri ve Türkiye", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 48-50. Recep Ertürk'ün işaret ettiği gibi Abdülkadir Karahan'a ait bildirinin altında yer alan dipnottaki toplantı tarihi (14.12.1957) ile kongrenin gerçekleştirildiği tarih (21.12.1957) arasında bir haftalık bir fark bulunmaktadır.

nışman,⁶⁰ Talim ve Terbiye Kurulu'ndan Nusret Kemal Köymen,⁶¹ Türkiye Yayınevi'nin sahibi Tahsin Demiray,⁶² *Köye Doğru Dergisi*'nin sahibi Selahattin Demirkan⁶³ ile Oğuz Arı'nın⁶⁴ da bildiri sundukları görülmektedir.

4. I. Ulusal Sosyoloji Kongresi (1993)

Türk Sosyoloji Derneği ve Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün işbirliğiyle 3-5 Kasım 1993 tarihleri arasında İzmir Atatürk Kültür Merkezi'nde "Dünyada ve Türkiye'de Sosyolojik Gelişmeler" başlığı altında gerçekleştirilen kongre, Türkiye'de yapılan sosyoloji kongreleri bağlamında kesintiye uğrayan döneme son vermesi, sosyolojik düşünce ve tartışmaların geniş kitlelerce paylaşılması anlamında yeni bir sürecin başlangıç noktası olması ve tarihsel gelişim çizgisinde önceki kongrelerin bir devamı mı yoksa yeni bir milat mı olduğu⁶⁵ hususunda beraberinde çok sayıda tartışma yaratan bir kongre özelliği taşımaktadır.

I. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sunulan tebliğ⁶⁶ ve tebliğ özetleri⁶⁷ üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda tebliğlerin ekonomik sosyoloji, metot ve literatür, köy, din ve siyaset sosyolojisi ile genel sosyoloji konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Ekonomik sosyoloji bağlamında Türkiye'deki endüstriyel sektörlerde verimlilik ve çalışma düzenleri, GAP, girişimcilik, malî sosyoloji, tarımsal kesimde işsizlik ve çözüm yolları, kadın ve iş yaşamı konuları ön plana çıkmaktadır. Metot ve literatür başlığı altında ise sosyolojinin dünyadaki son durumu, sosyolojik teorinin önemi, yöntembilimsel açıdan sosyolojik çalışmaların merkezde olduğu tebliğler sunulmuştur. Kent sosyolojisi olarak kentleşme ve kentileşme kavramları etrafında dayanışma biçimleri, cinsiyete

60 Nafiz Danışman, "Memleketimizdeki Kültür Değişmelerinin İçtimai Akisleri", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 40-41.

61 Kongreye 3 bildiri ile katılmıştır: "Köy İncelemeleri", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 42-44; "Hızlanan Sosyal Değişmeler Karşısında Sosyolog", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 47; "Din Sosyolojisinin Hareket Noktası", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 48.

62 Kongreye iki bildiri ile katılmıştır: "Modern Cemiyet İlmî'nin Kurucusu Le Play'in Hayatı", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 3-7; "Science Sociale'in Türkiye'ye Gelişi ve Bizdeki Tesirleri", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 21-34.

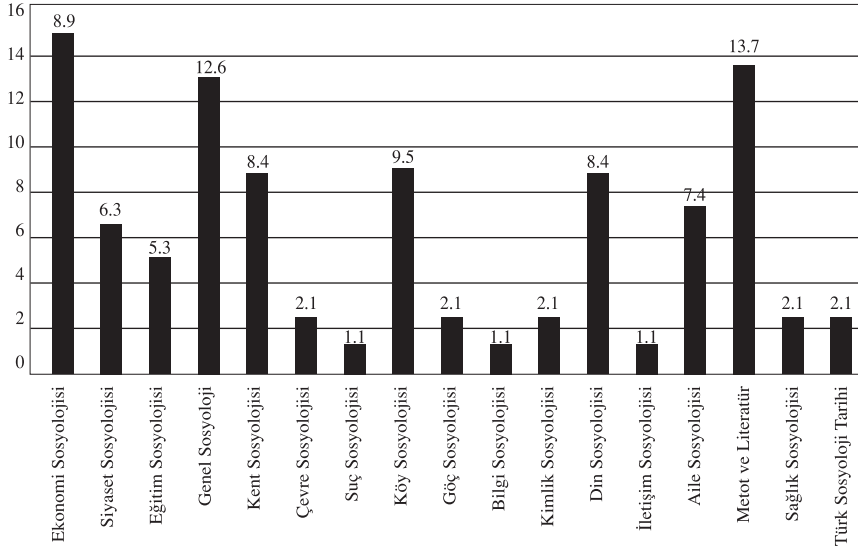
63 Selahattin Demirkan, "Türk Sosyolojisi ve Bugünkü Problemleri", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 37-39.

64 Oğuz Arı, "Bulgaristanlı Göçmenlerin Türkiye'ye İntibakı", *Türk Sosyoloji Cemiyeti 21 Aralık 1957 İlmî Kongre Tebliğleri*, s. 45-46.

65 Recep Ertürk, a.g.m.

66 Sosyoloji Derneği, *Dünyada ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler (I. Ulusal Sosyoloji Kongresi 3-4-5 Kasım 1993)*, 2 cilt, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., 1994.

67 Sosyoloji Derneği, *I. Ulusal Sosyoloji Kongresi Tebliğ Özetleri Kitapçığı*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., ts.

Grafik-1: I.Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde Sunulan Bildirilerin Konularına Göre Dağılımı (%)

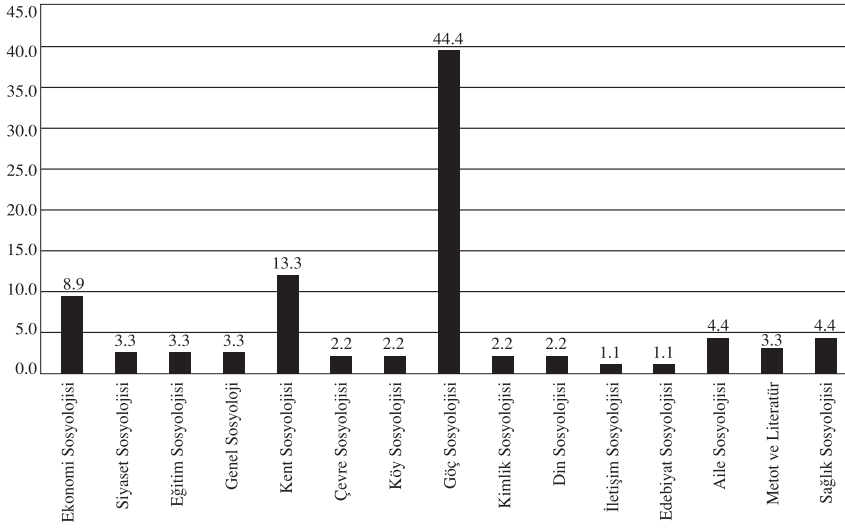
dayalı sosyo-ekonomik değişimler, kent çalışmaları literatürü, kent kültürü ve boş zaman kavramlarının tartışıldığı; din sosyolojisinde ise kadının kimlik, özgürlük ve eşitlik tercihlerinde dinin rolü ve eleştirel açıdan din ve ideolojik sistemlerin irdelendiği görülmektedir. Köy araştırmaları, köy mimarisi ve ekolojisi, kırsal yaşamda değişim ile toplumsal gelişmelerin aile tipolojilerine etkileri konu, yöntem ve öncelikler bağlamında köy ve aile sosyolojisi değerlendirmeleri yapılmıştır.

5. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (1996)

20-22 Kasım 1996 tarihleri arasında Mersin'de gerçekleştirilen II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, kendinden önceki ve sonraki kongrelerden farklı olarak bir konunun, yani göç olgusunun bütün boyutlarıyla tartışmaya açıldığı bir kongre özelliğine sahiptir. Kongrede sunulan bildirilerin⁶⁸ tematik açıdan yaklaşık yarısı göç eksenli bildirilerden oluşmaktadır. Konu dağılımı bakımından göç kavramı, göç kategorileri, göçün ekonomik, toplumsal ve güvenlik boyutları, göç olgusunun kent, kimlik ve cinsiyet değişkenlerinde yarattığı değişimler, göçün yol açtığı problem alanları ve toplumsal yaşamda yarattığı farklılaşmalar tartışılmıştır.

Kent çalışmalarında anomik kentleşme, enformel iş örgütlenmeleri, hemşerilik ilişkileri, kentsel kimliğin dönüşen ve dönüştüren yapısı ve yerleşme konuları

68 Sosyoloji Derneği, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., 1997; Sosyoloji Derneği, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç Bildiri Özetleri*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., ts.

Grafik-2: II.Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde Sunulan Bildirilerin Konularına Göre Dağılımı (%)

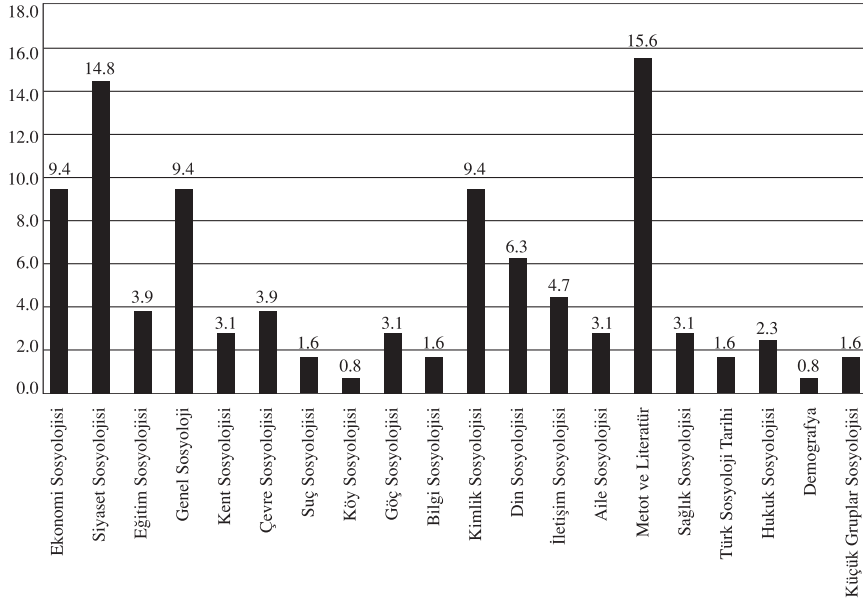
inceleme nesnesi olarak seçilirken; ekonomi sosyolojisi bağlamında kent, göç ve istihdam ilişkileri üzerine kümelenen bir bildiri yoğunlaşması görülmektedir.

6. III. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2000)

“Yeni Sosyolojik Arayışlar Dünyada ve Türkiye’de Farklılaşma Çatışma Bütünleşme” başlığı altında 2-4 Kasım 2000 tarihlerinde Eskişehir’de düzenlenen III. Ulusal Sosyoloji Kongresi’nde sunulan bildirilerin⁶⁹ kümelenme gösterdikleri alanlar siyaset, ekonomi, kimlik, metot ve literatür konuları olmuştur. Kongrede konu başlıkları olarak belirlenen farklılaşma, çatışma ve bütünleşme parametrelerinin izdüşümleri epistemolojik ve metodolojik tartışmalar dışında tutulursa siyaset, ekonomi ve kimlik konularında yansıma bulmuştur. Bu durum sosyolojik bir perspektiften farklılaşma, çatışma ve bütünleşme gibi problem alanlarının kaynağına göndermeler taşıması anlamında kongrenin genel bir tablosunu vermektedir.

Kongrede yerel yönetimler, küreselleşme ve iktidarın yeni yüzleri, sivil toplum tartışmaları, kamusal alan, Avrupa Birliği, çok kültürlülük modelleri gibi politik konular; tarihsel sosyoloji, sözlü tarih, Frankfurt Okulu, sembolik etkileşimcilik, yerelci yaklaşımlar, disiplinler arası yöntemler, araştırmacı-katılımcı ilişkileri ve literatür konularının yer aldığı bir dizi konu tartışılmıştır. Kimlik eksenli bildirilerde ise kültürel kimlik, evrensel kimlik, bireysel kimlik, dinsel kimlik, ulusal kimlik, beden ve kimlik politikaları ve vatandaşlık temaları yer almıştır.

69 Türk Sosyoloji Derneği, *III. Ulusal Sosyoloji Kongresi Dünyada ve Türkiye’de Farklılaşma Çatışma ve Bütünleşme*, 2 cilt, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., 2002.

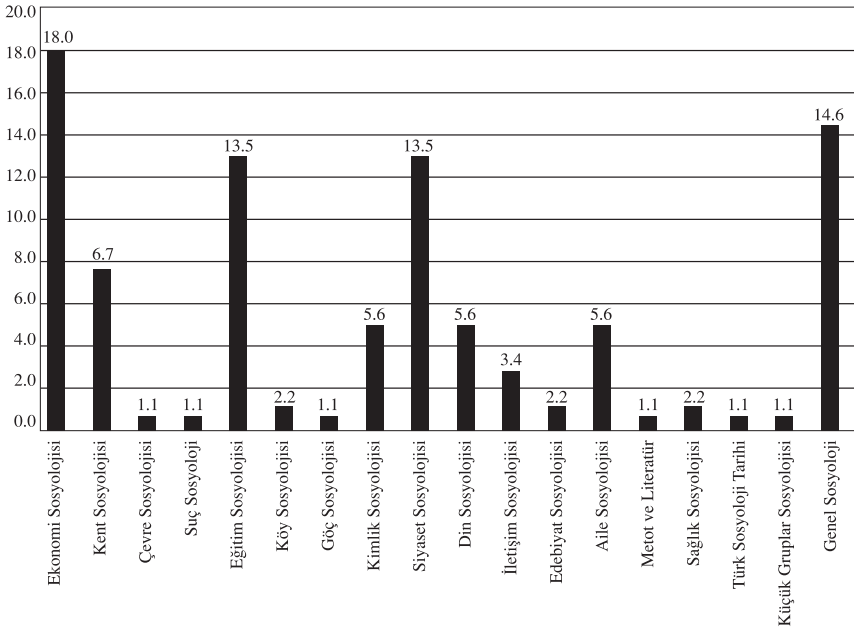
Grafik-3: III. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde Sunulan Bildirilerin Konularına Göre Dağılımı (%)

7. IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2003)

Dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmelerin toplumsal bazda yarattığı problem alanları, yeni yapılanmalar, çatışma, uyum gibi çok yönlü sürecin maysaya yatırıldığı "Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler" başlıklı IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi 16-18 Ekim 2003 yılında Sivas'ta yapılmıştır. Katılımcı sayısının önceki kongrelere göre düşük olduğu söz konusu kongrede sunulan bildiri özetleri⁷⁰ ve yayımlanan makalelere⁷¹ göre eşitsizliğin boyutları, ekonomik eşitsizlikler ve bu eşitsizliklerin yol açtığı problem alanları bildirilerin büyük bir kısmına konu olmuştur. Bu bloktaki konu başlıklarını yoksulluk, toplumsal cinsiyete bağlı ekonomik ve sosyal eşitsizlikler, dünyada ve Türkiye'de gelir dengesizlikleri, GAP, küreselleşme sürecinde eşitsizlikler olarak değerlendirmek mümkündür. Siyasal katılım ve eşitsizlikler, siyasal söylemde kadın, çok kültür-lülük modellerinde eşitsizlik, toplumsal eşitsizliğin politik nedenleri etrafında siyaset konulu sunum ve değerlendirmeler yapılmıştır. Eğitim konusunda ise eğitim ve eşitsizlik kapsamında genel olarak Türk eğitim sisteminde eşitsizlik özel olarak da orta öğretim ve üniversitelerdeki eşitsizlikler, eğitimde fırsat eşitliği, kültürel sermaye ve eşitsizliğin yeniden üretimi gibi konular yer almakta-

70 Türk Sosyoloji Derneği, *IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Özetleri*, Sivas: Sosyoloji Derneği Yay., 2003.

71 Türk Sosyoloji Derneği, *IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yay., 2004.

Grafik-4: IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde Sunulan Bildirilerin Konularına Göre Dağılımı (%)

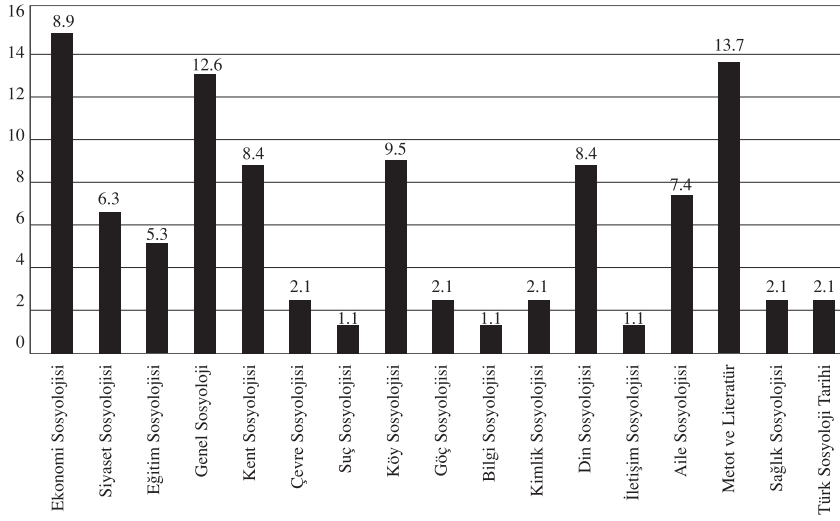
dır. Kent sosyolojisi bağlamında ise küreselleşme sürecinin kentsel yapıya etkileri, kentte yaşayan marjinal gruplar, gecekondü ve kentsel hizmetlerden yararlanmada kent yapısı gibi konular tartışmaya açılmıştır.

8. V. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2006)

Türkiye'de yaşanan toplumsal gelişmelerin ve değişimlerin, bunlara bağlı olarak ortaya çıkan problemlerin ve akademik yaşamın çalışma sınırları içinde yer alan konu ve düşüncelerin farklı disiplin ve yaklaşımlarla etüt edildiği zeminlerin kronolojik açıdan sonuncusu 19-23 Eylül 2006 tarihlerinde Malatya'da gerçekleştirilmiştir. İnönü Üniversitesi'nin ev sahipliği yaptığı V. Ulusal Sosyoloji Kongresi'ne katılımın düşük olduğu gözlenirken, güncel toplumsal sorunların merkezde olduğu söz konusu kongrenin kompozisyonuna ilişkin değerlendirmelerde⁷² kimlik konusunun çok kültürlülük ve kimlik, kimlik krizi, tutunma stratejisi olarak kimlik, dinsel ve kültürel kimlik bağlamında Alevilik, küreselleşme ve yeni kimlikler, entegre kimlik, kimlikler hiyerarşisi, milli kimlik, temsil ya da hegemonya anlamında kimlik konularının yanında; yoksulluk

72 V. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde (Türkiye'de Güncel Toplumsal Sorunlar) tartışılan bildiriler henüz yayımlanmadığından değerlendirmelerimiz kongre program kitapçığındaki bilgilere ve gözlemlerimize dayanmaktadır. Program kitapçığındaki bilgiler doğrultusunda yapacağımız değerlendirmenin sınırlı ve eksik olacağı gerçeğini özellikle belirtmek gerekir.

Grafik-5: V.Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde Sunulan Bildirilerin Konularına Göre Dağılımı (%)

ve yeni yoksulluk biçimleri, işsizlik, sanayi sonrası çalışma biçimleri ve tüketim kalıpları, taşra burjuvazisinin oluşumu, emeğin dönüşümü gibi ekonomik eksenli bildirilerin sunulduğu görülmektedir. Siyaset sosyolojisi konsepti içinde yerel yönetimler, kimlik ve siyasal katılım ilişkisi, toplumsal mağdur demokrasi ilişkisi, siyasal katılma/katılmama, çok kültürlülüğün siyasal arka planı gibi konular yer almıştır.

Alan araştırması niteliğinde çok sayıda kent çalışmasının yer aldığı kongrede öne çıkan diğer bir konu da suç sosyolojisi olmuştur. Bu bağlamda suçun düşünsel ve sosyo-ekonomik kaynakları, sapma davranışlar, kadın ve şiddetin ortaya çıkardığı sığınma evleri, hırsızlık, intihar, terör olayları, çocuk cinayetleri, küreselleşme ve güvenlik problemi konuları tartışılmıştır. Kongre bildirilerine yansıyan diğer bir yoğunlaşma alanı, toplumsal olayların ortaya çıkmasında yerel ve ulusal basının yeri, kitle iletişim araçlarının bireysel ve toplumsal yaşamdaki etkileri, popüler kültür ve medya ilişkilerini kapsamına alan iletişim sosyolojisi kategorisi olmuştur.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'de 1910 yılında İÜEF Sosyoloji Bölümü ile başlayan, 1940'lı yıllarda Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü ile devam eden, 1965'te ODTÜ Sosyoloji, 1970'li yıllarda Ege ve Boğaziçi Sosyoloji bölümleriyle ivme kazanan ve 1980'li yıllarda ise Cumhuriyet, Selçuk, Atatürk, İnönü, Fırat, Mimar Sinan ve Uludağ üniversitelerinde açılan sosyoloji bölüm-

leriyle⁷³ eğitim sisteminin bir parçası haline gelen sosyoloji camiasının organize ettiği araştırma, tartışma, günceli sorgulama ve problem alanlarını irdeleme gibi çok boyutlu düşünsel aktivite zeminlerinden biri olan sosyoloji kongreleri hakkında şunlar söylenebilir:

- ◆ Türkiye’de düzenlenen sosyoloji kongreleri için iki üretken dönemden söz etmek mümkündür. Birincisi 1950-1960 arası, ikincisi ise 1990 ve sonrası dönem. 1950-1960 arasında iki ulusal, bir uluslararası; 1990 sonrası dönemde ise beş ulusal ölçekli olmak üzere toplam sekiz sosyoloji kongresi düzenlenmiştir. Sosyoloji kongrelerinin düzenlenmesinde 1960’lı yıllara kadar İÜEF Sosyoloji Bölümü ve Türk Sosyoloji Cemiyeti’nin çok etkin olduğu görülmektedir. İÜEF Sosyoloji Bölümü, ulusal ölçekli kongre düzenleme geleneğini başlatarak ve XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi’ni düzenleyerek pekiştirdiği tarihî etkin rolünü 1960 sonrasında kaybetmeye başladığı gibi, bu dönemden sonra düzenlenen kongrelere bireysel katılım düzeyinde de bir azalma gözlemlenmektedir.⁷⁴ Kongrelerin organizasyonunda eksenin 1990 sonrasında Ankara orijinli sosyoloji ekollerine kaydığını ve bu dönemin başat aktörleri olarak Türk Sosyoloji Derneği ile Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi sosyoloji bölümlerini belirtmek gerekir.
- ◆ Ulusal sosyoloji kongrelerinin organizasyonunda İstanbul-Ankara arasında değişen faillik durumu, kongrelerin tarihsel zemindeki konum ve adlandırma hususlarına da yansımış durumdadır. İÜEF Sosyoloji Bölümü tarafından başlatılan İstanbul merkezli kongreler süreci 1950’lerin sonunda kesintiye uğramıştır. 1990 sonrasında ise organizasyonda Ankara’da bulunan sosyoloji bölümlerinin yer aldığı, sosyoloji kongreleri açısından yeni ve aktif bir dönem başlamıştır. Aktörlerin değişmesi ile birlikte sosyolojik düşünce alanında yürütülen kongrelerin tarihsel şeritteki bütünlüğü kay-

73 Gönül İçli, “Türkiye’de Toplum Bilim Araştırmalarının Gelişimi”, *Felsefe Dünyası*, 2001/1, sy. 33, s. 31.

74 Hilmi Ziya Ülken’in bölümden ayrılması; başta *Sosyoloji Dergisi*’nin yayın akışında görülen kesinti olmak üzere bilimsel toplantı ve kongreler düzenleme ve söz konusu toplantılara katılımlarda bir zayıflamaya yol açmıştır. 1960’tan 1980’li yılların sonuna kadar bu durum devam etmiştir. İÜEF Sosyoloji Bölümü’nün 1990’ların başından itibaren Başkan Sezer’le başlayan ve etkin olarak devam eden akademik etkinlikler dizisi içinde önemli sempozyum ve toplantılar düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. 75. *Yılında Türkiye’de Sosyoloji*, İsmail Coşkun (der.), İstanbul: Bağlam Yay., 1991; 500. *Yılında Amerika*, Hayati Tüfekçioğlu ve Recep Ertürk (der.), İstanbul: Bağlam Yay., 1994, “Disiplinler Arası Şehir Çalışmaları Sempozyumu”, *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-9.Sayı, 2004; “Türkiye’de Sosyoloji: 50’li Yıllara Bakış Sempozyumu”, *İÜEF Sosyoloji Dergisi*, 3.Dizi-12.Sayı, 2006. Gerçekleştirilmesinde İÜEF Sosyoloji Bölümü başkanı Korkut Tuna’nın büyük katkıları olan ve bu bağlamda değerlendirilecek diğer bir bilimsel toplantı olarak 25-27 Kasım 2005 tarihinde yapılan *Birinci Türk Dünyası Sosyologları Kongresi*’ni belirtmek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. *I. Türk Dünyası Sosyologlar Kurultayı*, Abulfaz Süleymanov (der.), Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., ts.

Türkiye'de Sosyoloji Bölümleri ve Sosyoloji Kongrelerine Bildiri Düzeyinde İştirak Eden Katılımcı Sayısı	TSC Birinci Sosyoloji Kongresi (1950)	XV. Uluslararası Sosyoloji Kongresi (1952)	TSC İkinci Sosyoloji Kongresi (1957)	I. Ulusal Sosyoloji Kongresi (1993)	II. Ulusal Sosyoloji Kongresi (1996)	III. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2000)	IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2003)	V. Ulusal Sosyoloji Kongresi (2006)
Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Bolu	-	-	-	-	-	-	-	2
Adnan Menderes Üniversitesi / Aydın	-	-	-	-	-	1	4	6
Afyon Kocatepe Üniversitesi / Afyon	-	-	-	-	-	3	1	1
Akdeniz Üniversitesi / Antalya	-	-	-	-	-	2	2	2
Anadolu Üniversitesi / Eskişehir	-	-	-	1	1	3	3	5
Ankara Üniversitesi / Ankara	-	-	-	7	7	8	4	1
Atatürk Üniversitesi / Erzurum	-	-	-	4	5	2	-	-
Balıkesir Üniversitesi / Balıkesir	-	-	-	-	-	-	-	-
Boğaziçi Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	-	-	-	-	-
Cumhuriyet Üniversitesi / Sivas	-	-	-	3	11	7	9	-
Dicle Üniversitesi / Diyarbakır	-	-	-	-	-	3	7	4
Dumlupınar Üniversitesi / Kütahya	-	-	-	-	-	-	-	5
Ege Üniversitesi / İzmir	-	-	-	12	10	14	7	9
Fırat Üniversitesi / Elazığ	-	-	-	7	-	2	1	2
Galatasaray Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	-	-	2	1	3
Gaziantep Üniversitesi / Gaziantep	-	-	-	-	-	-	-	1
Gaziosmanpaşa Üniversitesi / Tokat	-	-	-	-	-	-	-	-
Hacettepe Üniversitesi / Ankara	-	-	-	3	2	3	4	6
Harran Üniversitesi / Şanlıurfa	-	-	-	-	-	-	-	1
İnönü Üniversitesi / Malatya	-	-	-	4	1	7	5	9
İstanbul Üniversitesi / İstanbul	2	2	2	2	-	1	-	3
İstanbul Bilgi Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırıkkale Üniversitesi / Kırıkkale	-	-	-	-	-	-	-	1
Koç Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	-	-	-	-	-
Marmara Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	-	-	-	-	2
Mersin Üniversitesi / Mersin	-	-	-	1	9	3	-	2
Mimar Sinan Üniversitesi / İstanbul	-	-	-	4	3	5	-	2
Muğla Üniversitesi / Muğla	-	-	-	-	2	1	-	9
Mustafa Kemal Üniversitesi / Hatay	-	-	-	-	-	-	-	-
Niğde Üniversitesi / Niğde	-	-	-	-	-	-	-	4
ODTÜ / Ankara	-	-	-	7	5	4	4	7
Pamukkale Üniversitesi / Denizli	-	-	-	-	-	1	1	-
Sakarya Üniversitesi / Sakarya	-	-	-	-	-	-	-	1
Selçuk Üniversitesi / Konya	-	-	-	3	-	1	-	-
S. Demirel Üniversitesi / Isparta	-	-	-	1	1	1	1	9
Uludağ Üniversitesi / Bursa	-	-	-	-	-	2	-	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Van	-	-	-	-	1	1	2	1

Tablo-2: Sosyoloji Bölümleri ve Kongrelere Katılım

bolmuştur. Ankara merkezli sosyolojik çabalar, İÜEF Sosyoloji Bölümü'nün öncülüğünde gerçekleşen kongreleri ve bu alandaki birikimleri es geçmiş, bakiyesiz bir sayfada 1993'te I. Ulusal Sosyoloji Kongresi adı altında bir kongre düzenlenerek bu kulvarda yeni(ikinci) bir milat oluşturmuştur.

- ◆ Mersin'de yapılan göç konulu II.Ulusal Sosyoloji Kongresi dışında sosyoloji kongrelerinin belirli bir konu dosyası etrafında yoğunlaşma gösterdiğini söylemek oldukça zordur. Başka bir ifadeyle sosyoloji kongrelerinin konu açısından geniş bir yelpaze oluşturduğunu, tematik bir kümelenmeden ziyade genel sosyolojik konuların işlendiği platformlar olduğu söylenebilir. Kongrelerde tartışılan bildiriler mercek altına alındığında ekonomi (%14.1), göç (%10.3), siyaset (%9.5), kent (%8.3), kimlik (%7.1), metot (%6.1), eğitim (%5.5), din (%5.2), iletişim (%4.1) ve aile (%3.5) konularında kümelenmelerin olduğu bir grafik ortaya çıkmaktadır. Oranları değişmekle birlikte bütün kongrelerde ekonomik süreçlerin değişen yapısı, ekonomik olguların toplumsal yaşamda yarattığı eşitsizlikler, gelir bölüşümü, kalkınma ve büyüme kavramlarının işaret ettiği problem alanları en çok tartışılan konular arasında yer almıştır.
- ◆ Kongrelere katılım oranlarına bütün bölümler dâhil olmak üzere üniversiteler açısından bakıldığında %10.7 Ankara Üniversitesi, %8.9 Ege Üniversitesi, %7.1 Hacettepe Üniversitesi, %6.3 Cumhuriyet Üniversitesi, %5.7 ODTÜ, %4.9 İnönü Üniversitesi, %3.9 İstanbul Üniversitesi şeklinde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlık ve sivil toplum kuruluşları gibi üniversite dışındaki kurumlardan katılım ise %5.2 olarak görülmektedir.
- ◆ Sosyoloji kongrelerine sosyoloji bölümlerinden katılım %62.5'lik bir oran oluşturmaktadır. Bu oran içinde sosyoloji bölümlerinden katılımcı grafiğini yansıtan Tablo-2'nin verileri çarpıcı bir resim ortaya koymaktadır. Boğaziçi, Koç, İstanbul Bilgi Üniversitesi sosyoloji bölümlerinden hiç katılım olmadığı; Kırıkkale, Sakarya ve Uludağ Üniversitesi sosyoloji bölümlerinden ve yakın tarihte kurulan diğer sosyoloji bölümlerinden zayıf bir katılımın olduğu ortaya çıkmaktadır. Geriye kalan %37.5'lik kesitte %13.1 kamu yönetimi ve siyaset bilimi bölümlerinden, %4.9 eğitim fakültelerinden, %1.7 ilahiyat fakültesi, %1.6 iletişim fakültesi, %1.4 uluslararası ilişkiler ve %1.4 oranında ise tarım ekonomisi bölümlerinden katılım gerçekleşmiştir.
- ◆ Bildirilerin %57.8'i teorik, %42.2'si ampirik çalışma niteliği göstermektedir. Kongrelerdeki aile konulu çalışmaların %78.3'ü, kent sosyolojisi bildirilerinin %69.1'i, iletişim konusunun %59.3'ü, göç sosyolojisinin %56.7'i, eğitim mevzuunun %41.7'si, siyaset konusunun %31.7'si, ekonomi eksenli bildirilerin %51.7'si, kimlik tartışmalarının %25.5'i, metot ve literatür konusunun %7.5'i ampirik çalışmalar olarak görülmektedir.

Kongrelere katılanların %19.5'i Prof. Dr., %17.5'i Doç. Dr., %31.1'i Yard. Doç. Dr., %9.7'si Dr., %19.5'i Arş. Gör, %2.7'si öğretim görevlisi ve uzman olarak görülmektedir. Farklı bir okumayla bakıldığında doktorasını tamamlamış akademisyen oranı %40.8, buna lisansüstü eğitim aşamasında olan araştırma görevlisi kategorisini de eklediğimizde %60.3'lük bir oran oluşmaktadır. Bu tablo kongrelerin fonksiyonel açıdan akademik yükseltmeler için avantajlar sağlayan bir zemin olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Kongrelere iştirak eden katılımcıların cinsiyet açısından dağılımları ise %43 kadın, %57 erkek olarak ortaya çıkmaktadır.

- ◆ Teknik açıdan değerlendirildiğinde kongre bildirimleri özet kitapçıklarında yer alan bildiri başlıkları, katılımcı bilgileri ile makale formatında yayımlanan bildiri bilgileri arasında eksik ve örtüşmeyen noktalar bulunduğunu, kongre tebliğlerinin bütünü yayımlan(a)madığı için kongreler hakkında yapılacak değerlendirmelerin sınırlı bir çerçeve içinde kalabileceğinin altını çizmek gerekir.

The Congresses of Sociology in Adventure of Sociology in Turkey

Suvat PARİN

Abstract

This article aims to underline the main descriptive features of sociology congresses, both national and international, that were organized within the historical and intellectual scope of a hundred years history of Turkish sociology; to evaluate these activities within the developmental line of sociology in Turkey; to make evaluations about the composition of the congresses on the basis of universities, departments, and papers presented. This article is confined only to the sociology congresses, both national and international, organized in Turkey. The evaluations are based on the abstracts of the papers presented in these congresses, and on the published papers. In statistical analyses as far as the multi-authored papers are concerned, the number of presentation is considered to be one, and the number of participants is preserved. However, those academicians who have presented more than one paper in a congress are counted only once.

Keywords: Sociology, Sociology in Turkey, Congress of Sociology, Sociology Association, Hilmi Ziya Ülken.

Toplumbilimin Türkiye Serüveninde Sosyoloji Kongreleri

Suvat PARİN

Özet

Bu çalışmanın amacı Türk sosyoloji tarihinin yüzyıllık tarihsel ve düşünsel gövdesi içinde düzenlenmiş ulusal ve uluslararası ölçekli sosyoloji kongrelerinin temel betimleyici çizgilerini bir dizi içinde belirginleştirmek, söz konusu aktiviteleri sosyolojinin Türkiye'deki tarihsel gelişim çizgisi paralelinde yorumlamak, kongre kompozisyonuna ilişkin üniversite, bölüm ve bildiri kategorileri çerçevesinde genel değerlendirmeler yapmaktır. Çalışma Türkiye'de düzenlenmiş ulusal ve uluslararası sosyoloji kongreleri ile sınırlı bir çerçeveye sahiptir. Değerlendirmeler kongrelerde sunulan bildiri-lerin özetleri ve yayımlanmış metinleri üzerinden yapılmıştır. İstatistiksel analizlerde çok yazarlı çalışmalarda bildiri sayısı tek olarak değerlendirilmeye alınmış ve katılımcı sayısı korunmuştur. Bir kongrede birden fazla bildiri sunan akademisyen sayısı ise tek katılımcı olarak dikkate alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Türkiye'de Sosyoloji, Sosyoloji Kongresi, Sosyoloji Derneği, Hilmi Ziya Ülken.